

Kanyicska Belán Dóra

Új utakon az inkluzív edukáció felé – lehet-e tényleges inkluzív edukációs gyakorlat a nemzetiségi iskolákban?

Bevezetés

Az oktatáshoz való jogot ma már széles körben „minőségi és inkluzív oktatásként” értelmezik, amely többek között a demokráciát és az emberi jogok tiszteletben tartását támogatja egy olyan környezetben, amely elismeri minden tanuló oktatási szükségleteit. Az inkluzív oktatási szemlélet fő célja, hogy minden gyermeknek és tanulónak lehetősége legyen a lehető legjobban boldogulni az iskolában, az életben és a munkaerőpiacon. Az iskolai környezetet tehát úgy kell kialakítani, hogy támogassa a diákok szükségleteit és fejlessze készségeiket például az oktatástartalom, a módszerek és formák, az értékelés és a taneszközök módosításán keresztül. Bár néhány sajátosság támogatása már mindennapi elemnek számít a nemzetiségi iskolákban (például a szlovák nyelv és szlovák irodalom második nyelvként való oktatása, a tantervi követelmények módosítása vagy a kétnyelvű dokumentáció), a legújabb törvénymódosítás által az inkluzív és az anyanyelvi oktatás joga az inkluzív intézkedések alkalmazására is kihat majd. A cikk célja, hogy rámutasson az inkluzív edukációs gyakorlat jelentőségére és akadályaira a nemzetiségi iskolákban.

A támogató intézkedések modellje

Az oktatási tárca egyik reformja az oktatási folyamatban igényelhető támogató intézkedések modelljének megalkotása és fokozatos bevezetése. Ez a modell olyan intézkedéseket foglal magába, amelyekkel az iskola fejlesztheti a tanulási nehézséggel küzdő és a sajátos nevelési igényű gyerekek és tanulók tudását, készségeit és képességeit. Azon gyerekek igényeit és egyéni szükségleteit is figyelembe veszi, akiknek egészségi állapota, szociális körülményei, nyelvi képességei, viselkedése, kognitív képességei, motivációja, emocionalitása, kreativitása vagy készségei támogatást igényelnek. A Támogató intézkedések katalógusa összefoglalja azt a huszonegy intézkedést, amelyekkel a pedagógus, a segítő szakmabeli (például a pszichológus, speciális pedagógus), valamint az iskolai szakmai személyzet segítheti a gyerekek felzárkóztatását és fejlesztését a mindennapi munkában. A modell akkor lenne ideális, ha az iskolákban működne egy csapat, amely az iskolai szakmai személyzet tagjaiból, az iskola speciális pedagógusából, néhány pedagógusból és pedagógiai asszisztensből állna, akik szorosan együttműködve figyelnék meg a gyerekek és tanulók szükségleteit, és fejlesztenék azokat.

A támogató intézkedések minden iskolában biztosíthatók, az iskola tanítási nyelvétől függetlenül. Az esélyegyenlőség biztosítása érdekében ezek nemcsak biztosíthatóak, hanem biztosítva is kellene lenniük a nemzetiségi iskolákban is. A nemzeti kisebbségek szempontjából fontos, hogy az inklúziót támogató célzott segítség is a tanuló anyanyelvén történjen, mert így van összhangban az inkluzív edukáció elveivel, valamint az anyanyelvi nevelés-oktatás jogával. Így a közoktatási törvény kimondja majd, hogy a nemzetiségi iskolákban a támogató intézkedéseket anyanyelven, vagy legalább a tanítás nyelvén kell szolgáltatni. Mivel egyre több a különböző szorongással és mentális vagy lelki nehézségekkel küzdő gyerek, a támogató intézkedések végrehajtása során azért is fontos, hogy a támogatást nyújtó szakszemélyzet beszélje a nemzeti kisebbség nyelvét, hogy teljes mértékben megértse a gyerek problémáit és szükségleteit.

Fotó: Nagy Fanni

Inkluzív és minőségi oktatás a nemzetiségi iskolákban

A nemzeti kisebbségek anyanyelvi oktatásra vonatkozó alkotmányos joga és az inklúzió elvei jelenleg többek közt a következőképpen nyilvánulnak meg:

- lehetőség van nemzetiségi oktatási létesítmények alapítására óvodától egészen egyetemi oktatásig,
- definiálva van a nemzetiségi oktatás a közoktatási törvényben,
- egyenértékű a tanulók tartalmi és tudásköre az iskolákban és iskolai létesítményben az oktatás nyelvétől függetlenül,
- a nemzetiségi iskolákra érvényes kerettantervek és tantervi követelmények (például nyelv és irodalom, történelem, zene) figyelembe veszik a nemzetiségi iskolákban tanuló gyermekek és tanulók nevelésének és oktatásának szükségleteit és sajátosságait, amelyek biztosítják, hogy a nemzetiségi iskolákban folyó oktatási tevékenység a kisebbségekhez tartozó tanulók kulturális és nyelvi identitásának megőrzésére és fejlesztésére is irányuljon,
- második vagy idegen nyelvi módszerekkel és stratégiákkal lehet oktatni a szlovák nyelv és szlovák irodalom tantárgyat,
- a nemzetiségi iskolákban a pedagógiai és egyéb dokumentáció kétnyelvűen vezethető, azaz szlovákul (hivatalos nyelven) és az érintett nemzeti kisebbség nyelvén,
- biztosított a szabad tankönyvválasztás, tehát az oktatási anyagok piaca nyitva áll a nemzeti kisebbségek szakértői és szerzői számára, valamint a külföldön megjelenő tankönyvek előtt, amennyiben ezek összhangban vannak a szlovák oktatás-nevelés alapelveivel és céljaival,
- magasabb a diákonkénti normatív támogatás összege a nemzeti kisebbségi tannyelvű iskolák számára a magasabb óraszám és költségek miatt,
- alacsonyabb a minimális diáklétszám a nemzetiségi iskolákban.

Ami a támogató intézkedéseket illeti, a gyakorlat azt mutatja, hogy a szlovák és a magyar tanítási nyelvű iskolák egyelőre nem tudják biztosítani a gyerekeknek azt a támogatást, amelyet a reform elvárna. Míg a szlovák tannyelvű iskolák többsége sem tud biztosítani legalább 1 szakembert, a magyar tannyelvű iskolákban még rosszabb a helyzet. A 2023/ 2024-es tanévben a 283 magyar tannyelvű óvodából csupán 5, a 207 alapiskolából 45, a 14 gimnáziumból 1 és a 10 magyar tannyelvű szakközépiskolából 4 alkalmazott csak olyan szakembert, aki az iskolai szakmai személyzet tagja lehet. Óvodákban speciális pedagógust, középiskolákban (iskola-) pszichológust, míg az alapiskolákban többnyire (iskolai) speciális pedagógust vagy/ és (iskola-) pszichológust alkalmaznak. Csak 3 komáromi járásbeli iskola alkalmazott a tavalyi tanévben logopédust. A gyűjtött adatokból azt nem lehet megtudni, hogy az a szakember, akit az iskola alkalmaz, a diák anyanyelvén biztosítja-e a támogatást. Ráadásul problémás lehet olyan szakembert találni az összevont, szlovák és magyar iskolákba, amely mindkét nyelven tudja biztosítani a kellő segítséget.

1. táblázat: Az iskolai szakmai személyzet helyzete a magyar és szlovák nyelvű iskolákban

magyar tannyelvű	segítő szakmabeli		szlovák tannyelvű	segítő szakmabeli	
	N	iskolák %		N	iskolák %
óvoda	5	1,77 %	óvoda	192	5,56 %
alapiskola	59	21,74 %	alapiskola	1901	55,5 %
gimnázium	1	14 %	gimnázium	68	38,27 %
szakközépiskola	4	40 %	szakközépiskola	199	43,94%

Megjegyzés: N = személyek száma; iskolák % = az iskolák hány százalékában van segítő szakmabeli (néhány iskolában több is van); segítő szakmabeli = pszichológus, iskolapszichológus, logopédus, speciális pedagógus, gyógypedagógus, iskolai speciális pedagógus, szociálpedagógus. Az statisztika 2023/ 2024-es tanév adataiból indul ki. A magyar és szlovák oktatási nyelvű alapiskolák ebben a táblázatban nincsenek feltüntetve.

Befejezés

Az adatokból kiderül az a tény, hogy az iskolák nagyon kevés százaléka alkalmaz segítő szakmabelit, aminek több oka is lehet. A törvény megszabja, hogy az iskolákban minimum másodfokú egyetemi végzettséggel rendelkező segítő szakmabeli személyzetet lehet csak alkalmazni. Bár a négyéves magyarországi gyógy- vagy fejlesztőpedagógiai és logopédiai alapképzés tartalma összemérhető a másodfokú szlovákiai tanulmányok tartalmával, ez csak a szlovákiai BA, tehát alapszintű egyetemi képesítéssel egyenlő, így az ezen végzettséggel rendelkezők csak a mesterfok elvégzése után tudnak elhelyezkedni a nemzetiségi iskolákban. Azok a magyar szakemberek, akiknek nincs szlovák nyelvű érettségijük vagy államvizsgájuk, szintén nem tudnak elhelyezkedni a nemzetiségi iskolákban. Szlovákiában pedig nincs annyi nemzetiségi nyelvet beszélő végzős a segítő szakokon, akik az iskolákban biztosítani tudnák a támogatást. Továbbá a pénzügyi szempontok sem motiválják a szakembereket abban, hogy éppen iskolákban helyezkedjenek el. Hiányoznak a standardizált magyar nyelvű diagnosztikai eszközök is, ezért a szakemberek sokszor szlovák tesztek tükörfordításával vizsgálják a más nemzetiségű gyerekeket. Ezt figyelembe véve az oktatási tárca a Gyermekpszichológiai és Kórszichológiai Kutatóintézettel együttműködve már fejleszti a magyar nyelvű pszichológiai teszteket.

A Nemzeti Kisebbségek Védelmére vonatkozó keretegyezmény edukációról szóló kommentára a 2024-es évből kihangsúlyozza, hogy a nemzeti kisebbséghez tartozó, sajátos nevelési igényű tanulók számára elengedhetetlen a megfelelően képzett, kisebbségi nyelveket beszélő

asszisztensek és szakemberek jelenléte. Továbbá felveti azt is, hogy az államnak aktívan kell cselekednie annak érdekében, hogy a nemzeti kisebbséghez tartozó szakembereket toborozza és megtartsa, akár speciális ösztöndíjakkal és prémiumokkal.

Mivel valóban súlyos a helyzet a hiánypótlás területén, szükség lesz egy stratégiára, ami engedélyez egyfajta átmeneti időszakot, melyben lehetőség lesz kompenzációs intézkedések alkalmazására (ilyen például az alapszintű képesítéssel rendelkező szakemberek alkalmazása, magyarországi szakemberek ideiglenes toborzása, pedagógusok pszichológiai és speciális pedagógiai kompetenciájának a növelése). Ezeket a kompenzációs intézkedéseket a pedagógusokról szóló törvénymódosítással lehetne elérni. Hosszú távon pedig szükség lenne az iskolák és egyetemek, valamint az egyetemek és állam közti szűkebb együttműködésre a szakemberhiány megoldása érdekében.

Források

<https://www.coe.int/en/web/minorities/thematic-commentaries-of-the-advisory-committee>
<https://podporneopatrenia.minedu.sk/data/att/2e6/31441.2ddc3a.pdf> (Letöltés ideje: 2024. október 25.)